

طرح پیشگیری از آسیب های اجتماعی

پیشگیری از آسیب های اجتماعی در مدارس:

به طور کلی، برنامه های پیشگیری از اعتیاد و آسیب های اجتماعی در سطح مدارس کشور، شامل سه محور اصلی می باشند.

۱. برنامه های آموزش پیشگیری از آسیب ها

۲. برنامه های گسترش نهضت فرهنگی پیشگیری

۳. برنامه های مراقبتی

در محور آموزش پیشگیری از آسیب ها، فعالیت ها شامل سه دسته می باشند:

الف) آموزش پیشگیری به دانش آموزان؛ از طریق اجرای طرح های آموزش مهارت های خودمراقبتی به دانش آموزان و به تفکیک دوره های تحصیلی. بطوری که بر اساس این برنامه، در هر دوره تحصیلی و در قالب یک طرح، سطحی از مهارت های خودمراقبتی، به تناسب ویژگی های رشد روانی اجتماعی دانش آموزان، به ایشان آموزش داده می شود.

ب) برگزاری کارگاه های آموزشی برای والدین و کارکنان مدارس: که از طریق این کارگاه ها، در زمینه هایی چون شناخت دوره نوجوانی، آشنایی با رفتارهای پرخطر و عوامل مخاطره آمیز کودکان و نوجوانان، راهکارهای فرزندپروری و ارتباط مؤثر با دانش آموزان، و شیوه های مراقبت از کودکان و نوجوانان در برابر رفتارهای پرخطر و آسیب های اجتماعی، به ایشان آموزش داده می شود.

ج) تلفیق آموزش پیشگیری از آسیب ها با کلاس درس: در قالب این برنامه نیز، ضمن درج مواد و مطالب آموزشی مرتبط پیشگیرانه در کتاب های درسی، راهنماهای آموزشی در اختیار معلمان قرار می گیرد تا با استفاده آن، پیشگیری را در کلاس درس آموزش دهند.

در محور نهضت فرهنگی پیشگیری از آسیب ها نیز فعالیت های گوناگونی صورت می گیرد که به این شرح می باشند:

۱. برگزاری جشنواره نوجوان سالم با هدف پیشگیری از رفتارهای پرخطر. این جشنواره در تمامی دوره های تحصیلی و در دو بخش خلاقیت های دانش آموزی و ابتکارات مدرسه ای برگزار می شود که از طریق آن، دانش آموزان، والدین و مدارس می توانند آثار خود را به جشنواره ارائه نمایند که در سال تحصیلی جاری، ششمین دوره آن در حال برگزاری است.

۲. برگزاری نمایشگاه های سیار پیشگیری در مدارس. در قالب این برنامه نیز، در تمامی مدارس کشور، بویژه در مدارس دوره متوسطه، پوستره های آموزشی به نمایش در می آید و دانش آموزان، ضمن آشنایی با خطراتی که ایشان را تهدید می کند، با مهارت های خودمراقبتی نیز آشنا می شوند. علاوه بر این، تاکنون در حداقل ۱۰ استان کشور نیز، نمایشگاه دائمی پیشگیری از اعتیاد و آسیب های اجتماعی، راه اندازی شده است.

۳. هفته مبارزه با اعتیاد و آسیب های اجتماعی. در طی این هفته، با هدف گسترش نهضت فرهنگی پیشگیری از آسیب های اجتماعی و نیز اجتماعی سازی مبارزه با مواد مخدر، برنامه های گوناگون آموزشی و فرهنگی در سطح تمامی مدارس کشور، برگزار می گردد.

۴. توزیع محصولات فرهنگی آموزشی در زمینه پیشگیری از آسیب های اجتماعی و رفتارهای پرخطر در مدارس کشور

۵. توانمندسازی و تسهیل مشارکت اجتماعی دانش آموزان در زمینه پیشگیری از آسیب های اجتماعی. در قالب این فعالیت نیز، دانش آموزان در قالب همیاران پیشگیری، آموزش های لازم را فرا می گیرند و سپس در قالب گروه های همیاری، پروژه هایی را در زمینه پیشگیری از آسیب های اجتماعی و رفتارهای پرخطر، طراحی کرده و با حمایت مدارس، اجرا می کنند.

در محور فعالیت های مراقبتی نیز، برنامه ها و فعالیت ها به این شرح هستند:

۱. اجرای برنامه مددکاری اجتماعی در مدارس در قالب این برنامه، دانش آموزان دارای انواع نشانگان خطرپذیری در زمینه رفتارهای پرخطر، شناسایی شده و به تناسب وضعیت خطرپذیری، از خدمات مداخلات توانمندسازی، شامل مداخله مختصر و سپس ارجاع برای درمان و حمایت های اجتماعی توسط نهادهای همکار، برخوردار می شوند.
۲. اجرای آزمایشی برنامه «نظام مراقبت اجتماعی از دانش آموزان» (نماد) که در چارچوب آن، ۱۰ دستگاه، در زمینه آموزش و توانمندسازی دانش آموزان در زمینه خودمراقبتی برای مواجهه موثر با آسیب های اجتماعی و رفتارهای پرخطر، همچنین شناسایی، درمان و حمایت های روانی اجتماعی دانش آموزان در معرض خطر و پرخطر، همکاری می کنند.

۳. اجرای برنامه مدارس مراقب. از طریق این برنامه نیز، پیشگیری با رویکرد جامعه محور، پیاده می شود. بطوری که مدارس، از طریق همیاری و همکاری با خانواده‌ها و محله، تمامی فرایند رصد وضع موجود تا طراحی، حمایت جویی و اجرای پروژه های پیشگیری از آسیب های اجتماعی و رفتارهای پرخطر را بصورت مشارکت جویانه، پیاده می کنند.

بطور کلی، وزارت آموزش و پرورش، استراتژی اصلی خود را پیشگیری اولیه تعیین کرده است. این استراتژی، چارچوب تربیتی ما را تعیین کرده است که به موجب آن، تمرکز اصلی ما بر «آموزش مهارت های خودمراقبتی» است. به این معنا که آموزش این مهارت ها موجب می شود که نوجوانان قادر باشند که از خود در برابر رفتارهای پرخطر، رویدادهای مخاطره آمیز، عوامل مخاطره آمیز و بطور کلی در برابر آسیب های اجتماعی، محافظت و مراقبت نمایند.

تلاش ما این است که ساختار و برنامه های پیشگیری از آسیب های اجتماعی و رفتارهای پرخطر در مدارس، با شواهد معتبر مربوط به راهکارهای اثربخش در زمینه برنامه ها و خدمات پیشگیری، مطابقت داشته باشد و بطور مستمر در حال روزآمدسازی و ارتقاء کارایی فعالیت های خود هستیم. بطورکلی، ساختار برنامه های ما، در قالب الگوی مراقبت اجتماعی است و برای این منظور تلاش می کنیم تا با توسعه ظرفیت ها، و با مشارکت کلیه ذینفعان، عوامل محافظت کننده کودکان و نوجوانان را تقویت کنیم و عوامل مخاطره آمیز آنان را کاهش دهیم و توانمندی آنان را برای مواجهه موثر با رویدادها، عوامل و موقعیت های مخاطره آمیز، افزایش بدهیم و در مورد افرادی نیز که در معرض خطر هستند، خدمات مربوط به مداخلات توانمندسازی را به آنان ارائه کنیم.

در زمینه تقویت عوامل محافظت کننده، به همه عوامل مصونیت بخش دانش آموزان، از قبیل آگاهی، دانش، نگرش و محیط توجه داریم. همچنین در زمینه عوامل مخاطره آمیز نیز، هم به رصد و کاهش عوامل مخاطره آمیز توجه داریم و هم کوشش می کنیم تا آگاهی و دانش کودکان و نوجوانان را در مورد رویدادها و عوامل مخاطره آمیز افزایش بدهیم تا بتوانند از خود مراقبت نمایند. بخش دیگری از برنامه های ما، همچنین در مورد کودکان و نوجوانانی است که در معرض اختلالات و رفتارهای مخاطره آمیز هستند و برای مراقبت از آنان، برنامه های آموزشی و حمایت های روانی، اجتماعی و در صورت نیاز، با همکاری دستگاه های همکار، خدمات درمان و بازتوانی ارائه می شود.

برهمن اساس، بررسی برنامه های آموزش و پرورش می توان نشان دهد که به اغلب راهکارهای شناخته شده در حوزه پیشگیری از آسیب های اجتماعی، در طراحی و اجرای برنامه ها توجه شده است. علاوه بر این، دفتر مراقبت در برابر آسیب های اجتماعی، در یک فرایند گام به گام، کوشش نموده است تا علاوه بر توجه به راهکارهای معتبر و مبتنی بر شواهد در برنامه ریزی ها، در عین حال دامنه موضوعی برنامه ها و فعالیت ها را نیز گسترش دهد.

با وجود همه این تلاش‌ها، چالش‌های مختلفی پیش روی آموزش و پرورش برای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در بین کودکان و نوجوانان وجود دارد.

برخی از این چالش‌ها عبارتند از:

۱. یکی از مهمترین این چالش‌ها، نرخ پوشش است. در حالی که ما با جمعیت بسیار بزرگی از مخاطبان روبرو هستیم که باید به همه آنان خدمت کنیم و برنامه‌های مختلف آموزشی، فرهنگی و مراقبتی در زمینه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و رفتارهای پرخطر را برای ایشان اجرا کنیم، نیاز به ظرفیت‌های گسترده‌ای داریم. اگر چه ما از طریق فعالیت‌های متنوع فرهنگی که گستره بیشتری را تحت پوشش قرار می‌دهند، کوشش می‌کنیم تا رسالت خود را برای آگاه‌سازی دانش‌آموزان، مدارس و والدین و خانواده‌ها، پیگیری کنیم، اما دغدغه ما، فعالیت‌های آموزش پیشگیری است که دوام و پایداری بیشتری دارند.

۲. باید به خاطر داشت که پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، تنها با تقویت عوامل محافظت‌کننده، از جمله از طریق آموزش، دانش‌افزایی، فعالیت‌های ترویجی و راهکارهای مشابه دیگر، قابل انجام نیست، بلکه از سوی دیگر لازم است به وزن عوامل مخاطره‌آمیز و سبب‌ساز نیز توجه نمود. بعنوان مثال، وضعیت خانوادگی، عوامل مرتبط با سبک زندگی کودکان و نوجوانان، تاثیر رسانه‌ها و صنایع فرهنگی و سایر عوامل و متغیرهای سبب‌ساز را نیز باید در نظر داشت. چه بسیار کودکان و نوجوانانی که تحت پوشش فعالیت‌های پیشگیری در مدرسه قرار دارند، اما از طرفی تحت تاثیر عوامل مخاطره‌آمیز در خارج از مدرسه قرار می‌گیرند که به همین دلیل، ممکن است تاثیر فعالیت‌های پیشگیرانه مدرسه‌ای را کم نمایند.

۳. برنامه های پیشگیرانه در گروه سنی کودکان و نوجوانان، بویژه مداخلات مربوط به فوریت های اجتماعی، زمانی می تواند موفق و اثربخش باشد که مبتنی بر چرخه تعریف شده ای از حمایت های اجتماعی باشد. بطوری که در قالب یک «نظام مراقبت اجتماعی» صورت گیرد. به این معنا که تمامی مراحل مداخلات پیشگیرانه، از غربالگری تا آموزش، مشاوره، درمان، مددکاری و نیز کاهش عوامل مخاطره آمیز، بصورت یک چرخه منظم، به هم پیوسته و هوشمند صورت گیرد که مجموعه این مراحل و خدمات، «نظام مراقبت اجتماعی» را شامل می شود.

در مجموع، با توجه به تحلیلی که از وضعیت برنامه ها و فعالیت های حوزه پیشگیری از آسیب های اجتماعی در اختیار داریم، اولویت هایی را برای خود تعریف کرده ایم که به نوعی، چشم انداز فعالیت های ما در آینده نیز محسوب می شوند.

فهرست این اولویت ها عبارتند از:

۱. تمرکز ویژه بر مداخلات زودرس، با محوریت آموزش مهارت های خود مراقبتی به دانش آموزان
۲. گسترش نرخ پوشش برنامه های پیشگیری از آسیب های اجتماعی
۳. گسترش نهضت فرهنگی پیشگیری از آسیب های اجتماعی

۴. استقرار نظام آموزش درسی و کمک درسی پیشگیری در مدارس کشور

۵. همکاری برای استقرار نظام مراقبت اجتماعی از کودکان و نوجوانان

۶. گسترش برنامه های پیشگیری مبتنی بر آمایش سرزمین

۷. توسعه برنامه های مبتنی بر شواهد در زمینه پیشگیری از آسیب های اجتماعی

۸. گسترش مشارکت های مردمی از طریق الگوهای جامعه - محور در زمینه پیشگیری از آسیب های

اجتماعی

در پایان، به مردم عزیز کشورمان، به خانواده ها و به رسانه ها اطمینان می دهیم که وزارت آموزش و پرورش، مخاطرات تهدید کننده نوجوانان را با دقت رصد می کند و عزم راسخ دارد که نقش فعالی در جهت مصونیت بخشی آنان در برابر آسیب های اجتماعی و رفتارهای پرخطر ایفاء نماید و برای این منظور به یاری خانواده ها، رسانه ها، کارشناسان و کلیه دستگاه های اجرایی کشور نیاز دارد.

جدول دسته بندی فعالیت های آموزش و پرورش در زمینه پیشگیری از آسیب های اجتماعی، اعتیاد و رفتارهای پرخطر

ردیف	سطح مداخله	نوع مداخله	عنوان برنامه ها
۱	پیشگیری اولیه (پیشگیری سطح یک)	آگاهسازی، آموزش توانمندسازی	<ul style="list-style-type: none"> الف - آموزش پیشگیری به دانش آموزان الف-۱- اجرای طرح های آموزش پیشگیری با رویکرد رشد مدار - الف-۱-۱- طرح آموزش مهارت های مراقبت از خود (دوره ابتدایی) - الف-۱-۲- طرح آموزش مهارت های مقابله با رفتارهای پرخطر (دوره اول متوسطه) - الف-۱-۳- طرح مدارس عاری از خطر (دوره دوم متوسطه) - الف-۲- تلفیق پیشگیری با کلاس درس ب - آموزش و توانمندسازی والدین و کارکنان مدارس ج - اجرای طرح های موضوعی در زمینه آموزش پیشگیری د - اجرای طرح های آموزش پیشگیری با رویکرد مبتنی بر شواهد
		اطلاع رسانی، ترویج و فرهنگ سازی، فعالیت ها جایگزین	<ul style="list-style-type: none"> - برگزاری « هفته مبارزه با اعتیاد و آسیب های اجتماعی » - برگزاری « جشنواره توجوان سالم » در مدارس - برگزاری تماشگاه های بسیار پیشگیری در سطح مدارس - طرح مشارکت اجتماعی دانش آموزان در پیشگیری از آسیب های اجتماعی - راه اندازی تماشگاه های دائمی پیشگیری - توزیع محصولات فرهنگی آموزشی در زمینه پیشگیری در مدارس
		پیشگیری جامعه محور	<ul style="list-style-type: none"> - اجرای طرح مدارس مراقب (پیشگیری جامعه محور)
۲	پیشگیری انتخابی و موردی (پیشگیری سطح دو و سه)	مداخلات ویژه دانش آموز در معرض خطر مداخلات ویژه دانش آموز دارای اختلالات پرخطر	<ul style="list-style-type: none"> - اجرای طرح « مددکاری اجتماعی در مدارس » (ویژه شناسایی، مداخله مختصر، درمان و حمایت های اجتماعی دانش آموزان در معرض خطر و دارای اختلالات پرخطر) - اجرای طرح « نظام مراقبت اجتماعی از دانش آموزان » (تمام)